

AZ ÖREG KOSSUTH LAJOS „PALATINUSA”: HELFI IGNÁC (1830–1897)

Varga Dániel

Összefoglaló:

Kossuth Lajos egyik legfontosabb magyarországi képviselőjét, Helfy Ignácot kortársai a volt kormányzó-elnök „palatinusának” nevezték, mivel – mint a legfőbb összekötő kapocs – ő osztotta meg az emigrációban lévő szabadsághős üzeneteit a magyar nemzettel. Az 1830-ban, Szamosújváron született Helfy az 1848/49-es szabadságharc után a kolozsvári császári haditörvényszék elé került, előbb Pestre internálták, majd megengedték neki, hogy Bécsbe, később Padovába költözzön. Egyetemi tanulmányait itt fejezte be, majd Mantovában tanári állást kapott. Ebből a városból politikai okok miatt távozni kényszerült, később Milánóban telepedett le, ahol 1862-ben egy újságot alapított *L'Alleanza* (Szövetség) címmel, amely szándéka szerint a Kossuth-emigráció „hivatalos” lapjaként funkcionált. A volt kormányzóelnök bár nem helyezte, de elfogadta azt, hogy Helfy a kiegyezés után 1870-ben hazatért, s az országgyűlés ellenzéki tagjaként – gyakorlatilag kompromisszumot kötve a hatalommal – részt vett a hazai politikai küzdelmekben. A különböző függetlenségi formációkban politizáló Helfy kétségkívül jelentős figurájává vált a dualista Magyarország közéletének, s több rendkívül fontos megnyilatkozásokat tett például a hazai zsidóság, munkásság, illetve az ország közjogi helyzetével kapcsolatban.

Kulcsszavak: magyar emigráció, Kossuth, dualista Magyarország, politikatörténet, zsidóság története

Abstract:

Ignác Helfy, one of the most notable representatives of Lajos Kossuth in Hungary, was frequently referred to by his contemporaries as the ‘palatine’ of the former Governor-President, since he acted as the most important connecting link, sharing with the nation the messages from the hero of the Revolution of 1848–49, who was living as an emigrant at the time. Helfy, who was born in 1830 in Szamosújvár (present-day Gherla in Romania), was brought before the imperial court-martial in Kolozsvár (present-day Cluj-Napoca in Romania) after the war of independence of 1848–49. First, he was interned to Pest, then he was allowed to move to Vienna, and later to Padua, where he finished his university studies, and later he was offered a teacher position in Mantua. He had to leave Mantua due to political reasons, so he went to Milan, where, in 1862, he founded

a newspaper, *L'Alleanza* (*The Alliance*), which was basically the “official” paper of the emigrant circles of Kossuth. Though he did not agree with it, Kossuth accepted Helfy’s decision of returning home in 1870, following the Compromise of 1867, and joined the Hungarian political battles as a member of the opposition in the National Assembly, essentially making a compromise with those in power. Indubitably, Helfy became a significant figure of the Dualist-era Hungarian public life as a politician working in various independence movements, and he was also known for making influential remarks regarding the situation of the Hungarian Jewish community, the working class, and the public law of the country.

Keywords: Hungarian emigration, Kossuth, dualist Hungary, political history, Jewish history

Bevezetés

„Széles körű műveltségével és kiváló egyéni tulajdonságaival a maga erején is méltó helyet tudott volna magának kivívni a politikában s a társadalomban; de népszerűsége, sőt tekintélyre jutását nem kevésbé gyámolította az a bizalmas összeköttetés, a melyben Kossuth Lajossal állott, kinek mintegy képviselője volt ide haza, a miért pártfelei Kossuth palatinusának szokták nevezni” – olvasható a *Vasárnapi Újság* Helfy Ignácról készített nekrológiájában.¹ *A Hét* című lap egyenesen azt állította, hogy kár volt Helfynek más nevéhez fűzni a magáét, mivel „nála sokkal kevésbé jelentékeny emberek is már egymagukban adnak egy egész fogalmat, ő pedig Kossuth nevével tudott csak egészet adni”.² Helfy azonban mindvégig büszke volt a „palatinus” elnevezésre, és úgy fogadta, mint valami nagy méltóságot. „Számára többet jelentett a nagy bujdosó bizalma és szeretete, mint akármilyen fejedelmi kegy.”³

Helfy Ignác jelentős szereplője a 19. századi magyar történelemnek, mégsem készült még róla életrajzi monográfia.⁴ Ez az írás arra vállalkozik, hogy az eddigi ismereteket újabb levéltári források és eddig kevésbé kiaknázott sajtótermékek anyagával kapcsolja össze, így mutatva be életének főbb mozzanatait, kiemelkedő megnyilatkozásait, a zsidósághoz

¹ Helfy Ignác 1830–1897. *Vasárnapi Újság*, 1897. október 17. 8.

² P.D.: Helfy Ignác. *A Hét*, 1897. október 17. 10–11.

³ Szatmári Mór: Világos után – Helfy Ignác: Kossuth palatinusa. *Világ*, 1923. március 3. 3–4. (letöltés dátuma: 2020. 09. 10.).

⁴ Az eddigi fontosabb életrajzi összefoglalók: *Vasárnapi Újság*, 1897. október 17. 8.; Sz.M. [Szabolcsi Miksa]: Helfy Ignác. *Egyenlőség*, 1897. október 17. 7.; Sturm Albert (1897): *Országgyűlési Almanach*. Pesti-Lloyd, Budapest. 253.; Ujvári Péter (1929): *Magyar zsidó lexikon*. Budapest. 356.; Csapó Csaba (2003): Helfy Ignác. In: Szentpéteri Ignác (szerk.): *Szürke eminenciások a magyar történelemben*. Kossuth Kiadó, Budapest. 120–122.

fűződő viszonyát, továbbá közéleti pályájának főbb állomásait a dualizmus kori Magyarországon.

Életének első szakasza

Helfy ifjúkoráról nagyon keveset tudunk. Eredetileg Helfer Náthán Sálom néven született 1830-ban Szamosújváron. Az *Egyenlőség* 1895-ben azt írta, hogy Makón tanult Ullman Salamon jesiváján, két évvel később Szabolcsi Miksa ugyanebben a lapban megjelenő cikke szerint pedig: „14 éves korában még bachur volt az akkor híres dési rabbi Mendele jesiváján”.⁵ Talán valószínűbb az utóbbi információ, mivel Dész, a szülővárosa, Szamosújvár mellett található, míg Makó jóval távolabb fekszik. „Hajlama és tehetsége a tanulói pályára vonzotta s ő folytonos szűkölködése mellett is csakhamar annyi ismeretre tett szert, hogy 14 éves kora óta saját erején volt képes magát fõntartani s tovább képezni. Az Alföldre vetõdött, hol egyes családoknál házitanítóul működött” – olvassuk a *Vasárnapi Ujság* életrajzi áttekintésében.⁶ Az *Ország-Világ* cikkírója szerint a középiskolát Pápán és Nagy-Károlyban végezte el, ami e városok jelentős távolsága ellenére sem zárható ki, bár egyelőre az állítást rész kutatásokkal nem tudjuk alátámasztani.⁷ Azt azonban már igen, hogy már nagyon fiatalon különböző tárgyú cikkei és irodalmi művei jelentek meg az *Életképekben*, a *Hölgyfutárban*, a *Divatcsarnokban*, a *Délbábsban*, a *Vasárnapi Ujságban*, a *Néplapban*, és a *Nővilágban*.⁸

Helfy jelenleg elérhető személyes irathagyatékában kevés az olyan dokumentum, amelyben olyan önreflexiókat találunk, amelyet a modern pszichológia az identitás fogalomkörében értelmezhet. Mindenesetre figyelemre méltó tény, hogy amikor kitört a szabadságharc, alig tizenhét évesen a Délvidékre ment harcolni, később pedig Debrecenbe került, ahol nem akárhol, hanem Kossuth Lajos kormányzóelnöki irodájában nyert alkalmazást.⁹ Szatmári Mór szerint a fiatalember ekkor már a szabad-

⁵ Konrád Miklós (2014): *Zsidóságon innen és túl. Zsidók vallásváltása Magyarországon a reformkortól az első világháborúig*. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történelmtudományi Intézet, Budapest. 344.; Egy volt bachurról. *Egyenlőség*, 1895. március 1. 9–10.; Sz.M. [Szabolcsi Miksa]: Helfy Ignác. *Egyenlőség*, 1897. október 17. 7.

⁶ Helfy Ignác. *Vasárnapi Ujság*, 1897. október 17. 7.

⁷ Helfy Ignác. *Ország-Világ*, 1897. október 17. 1.

⁸ Szinyei Ferenc (1941): *Novella- és regényirodalmunk a Bach-korszakban*. MTA Könyvkiadó Vállalata, Budapest. 90. Helfy ifjúkori irodalmi munkásságának még nincs tudományos feldolgozása, de a teljes pályakép elkészítéséhez természetesen nélkülözhetetlen lesz majd reformkori publicisztikájának rekonstruálása is.

⁹ Helfy Ignác. *Vasárnapi Ujság*, 1897. október 17. 7. Életének főleg e szakaszáról nagyon keveset tudni, így nincs arról információnk, hogyan került Debrecenbe, és ki ajánlotta be Kossuth Lajos kormányzó irodájába.

ságeszmények elkötelezettje: „Sokkal mélyebben hatotta át lelkét a 48-as és a 49-es idők szelleme, semhogy akár rabjává, akár eszközévé válhatott volna a zsarnokságnak.” Szintén Szatmári cikke szerint a világosi fegyverletétel után a kolozsvári császári haditörvényszék elé került, azonban „az osztrák katonabírák is megsajnálták a vézna gyerekembert. Megdorgálták, azután megengedték neki, hogy tanulmányait folytassa Bécsben, majd meg Páduában.”¹⁰ A *Hölgyfutár* szerint bizonyosan Helfy volt az első olyan magyar, aki a bölcsészeti vizsgákat nem latinul, hanem már olasz nyelven tette le a híres padovai egyetemen.¹¹ Miután sikerült 1857 májusában megszereznie a doktori címet, Mantovában helyezkedett el gimnáziumi tanárként.¹²

De nemcsak az önvédelmi háború idején, hanem az értelmiségi munka mindennapjaiban is egyértelmű jeleit adta a magyarság melletti elköteleződésnek. Rengeteget tett egyfelől a külföldi kultúra magyarországi elterjesztéséért, másfelől a magyar kultúra külföldi népszerűsítéséért. Ennek során hírlapíróként és műfordítóként is egyaránt kamatoztatni tudta értékes idegennyelv-tudását.¹³ Az identitásalakítás útján kerülhetett sor katolizálására is, melynek ugyan közvetlen körülményeit szintén nem ismerjük, de egy 1869-ben írt leveléből kiderül, hogy erre 1855 tájékán kerülhetett sor: „Vagy 14 évvel ezelőtt áttértem a keresztény hitre; a minék most politikailag is örvendek, mert így semmit sem köszönhetek az osztrák-magyar kormánynak. Még azt sem mondhatják, hogy ők engem emancipáltak – emancipáltam én magam magamat.”¹⁴ Helfy zsidó származásának ténye közismert volt az olaszországi magyar emigráció tagjai között: például a magyar légió tagjai mind a hozzá írott, mind pedig a másokhoz címzett levelükben célozhattak eredeti származására.¹⁵

A mantovai tanár Helfy egy későbbi levelének utalása szerint olyan

¹⁰ Szatmári Mór: Világos után – Helfy Ignác: Kossuth palatinusa. *Világ*, 1923. március 3. 3–4. (letöltés dátuma: 2020. 09. 10.).

¹¹ *Hölgyfutár*, 1857. május 6. 3. Nehéz megítélni a forrásértékét ezeknek a cikkeknek, mivel nem tudható, hogy a cikk írója honnan vette az információit. Ám indokoltan feltételezhetjük, hogy ha igazán súlyos tévedést tartalmaznának, akkor arra a kortársak reflektáltak volna.

¹² *Hölgyfutár*, 1857. május 30. 3.

¹³ Helfy sokat tett például Petőfi Sándor külföldi népszerűsítéséért, lásd bővebben: Varga Dániel (2019): Helfy Ignác és az itáliai Petőfi-kultusz kialakulása. In: Fodor József Péter – Mizera Tamás – Szabó P. Katalin (szerk.): *„A tudomány ekként rajzolja világát”. Irodalom, nevelés és történelem metszetei*. DOSZ, Budapest–Eger. 332–347.

¹⁴ Petőfi Irodalmi Múzeum – Kézirattár (a továbbiakban: PIM KT) – Helfy Ignác – Spisich Lászlónak, 1869. február 23. Darnay Kálmán-gyűjtemény, V. 4713/473/6.

¹⁵ Például: *„Az Alleanza főszerkesztője: Helfy, alias Helfer – magyarországi származású.”* Vagy: *„Helfy ur ön már megtanulta-e új hitébe mit jelentsen e szó? Crucifix.”* Lásd: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) R 187. Palóczy Tamás – Klapka Györgynek, 1862. július 10. és MNL OL R 187. Palóczy Tamás – Helfy Ignácnak, 1862. október 2.

népszerűvé vált az olasz ifjúság körében, hogy az már az osztrák hatóságoknak is szemet szúrt.¹⁶ Közel ötéves tanárkodás után, 1861 februárjában abba kellett hagynia munkáját, és olyan politikai nyomás nehezedett rá, hogy végül száműzetésbe kényszerült.¹⁷ Korábban ennek okát abban jelölték meg, hogy az 1859-ben kitört piemonti–osztrák háború idején összeköttetésbe lépett az emigráció tagjaival, és ennek lelepleződése miatt még ebben az évben el kellett hagynia Mantovát.¹⁸ Ez azonban tévedés, mert vannak adataink, hogy még 1861-ben is oktatott a városban. Ugyanakkor egy titkosrendőri jelentés szerint, ami ekkortájt készült, Helfynek azért kellett távoznia a városból, mert „feltűnően gyanús” kapcsolatba került az ott szolgáló magyar tisztekkel és altisztekkel.¹⁹ Helfy később megjegyezte, hogy mantovai tevékenysége miatt bizonyosan csak azért nem kapott akasztófát, mert az osztrákok hatalma ekkor már meggyengült Itáliában, ezért megelégedtek a száműzésével.²⁰ Ebből a két információból arra lehet következtetni, hogy Helfy valamilyen agitációs tevékenységet végezhetett a magyar katonák között, esetleg kiáltványokat, pamfleteket terjesztett köztük, arra biztatva honfitársait, hogy forradalmi konfliktus esetén dezertáljanak, vagy álljanak át a felkelők oldalára. Az viszont bizonyos, hogy mint tanárember az olaszok körében rendkívül nagy népszerűségnek örvendett: amikor a mantovai polgárok értesültek arról, hogy el kell hagynia a várost, felajánlották neki: tanári fizetését mindaddig állni fogják, míg meg nem találja új lakóhelyét.²¹ Helfynek az osztrák hatóságok még megengedték, hogy rövid időre Magyarországra jöhessen, utána távoznia kellett, s egy rövid párizsi és genovai kitérő után Milánóban telepedett le.

A Haus-, Hof- und Staatsarchivban található titkosrendőrségi jelentés további érdekességekkel szolgál. Helfy mantovai tartózkodása kezdetén nagyjából egy éven keresztül egy bizonyos Marinellinek a házában lakott, később pedig ismeretséget kötött Vittorio Roger professzorral és feleségével, akik hamarosan szállást is adtak a magyar tanárkollégának.²² A baráti kapcsolat nem szakadt meg azután sem, hogy Helfyt kitiltották a városból: továbbra is leveleztek egymással, sőt, személyesen is találkoztak.

¹⁶ PIM KT Helfy Ignác – Spissich Lászlónak, 1869. február 23.

¹⁷ Monti, Antonio (1861): *Programma dell' I.R. Ginnasio Liceale di Mantova*. Tipografia Giovanni Agazzi, Mantova. 38.

¹⁸ Lásd például: Helfy Ignác. *Vasárnapi Ujság*, 1897. október 17. 7.

¹⁹ Österreichisches Staatsarchiv, – Haus-, Hof- und Staatsarchiv, – Ministerium des Äußern – *Notizien über Dr. Ignatz Helfy*, 1861. április 24. Informationsbüro BM-Akten 2829/1861.

²⁰ PIM KT Helfy Ignác – Spissich Lászlónak, 1869. február. 23.

²¹ *Politikai Ujdonságok*, 1861. április 4. 12.

²² Vittorio Roger ugyanabban a gimnáziumban tanított francia nyelvet, ahol Helfy németet. – Monti, Antonio (1858): *Programma dell' I.R. Ginnasio Liceale di Mantova*. Tipografia Giovanni Agazzi, Mantova. 30.

tak Lombardia határterületén. Vittorio Roger ellen nyomozás indult, mivel az olasz Risorgimento, az egységmozgalom lelkes híveként – iskolai előljárói szerint – visszaélt tanári hivatásával olyan módon, hogy befolyásolni igyekezett diákjainak politikai nézeteit.

Roger professzor személye más szempontból is kiemelt fontosságú Helfy Ignác életútjában. Egyik barátjához intézett leveléből különleges érzelmi drámáról értesülhetünk: *„Nősülési historiám pedig nagyon hasonlít a tiédhez. Belé szerettem Mantovában, midőn másnak volt a felesége. A viszony tartott kölcsönös hűséggel 10 esztendőn át. Ekkor meghalt a férje, és egy évvel későbbben nőmmé lett, január 10-én, 1867-ben. Első férjétől van egy kedves jó fia. Fölösleges mondanom, hogy feleségem rebellis olasz nő.”*²³ Mivel Helfy újdonsült mostohafiának a vezetékneve Roger, így kikövetkeztethető, hogy Kossuth „palatinusa” Vittorio Roger halála után annak özvegyét, Carlotta Eroschit vette el feleségül. Mivel a házasságra 1867-ben került sor, Helfy kikeresztelkedése pedig 1855 tájékán történhetett, így kizárható az, amit például az *Egyenlőség* ír, hogy házassági szándék miatt tért át Helfy a katolikus vallásra.²⁴

Újságíró – az olasz kormány anyagi támogatásával

Milánóban Helfy az olasz nemzeti érzelmű és liberális politikai beállítottságú *Perseveranza* című újság főmunkatársaként dolgozott. Magyarországgal foglalkozó cikkeire készülve folyamatosan tartotta a kapcsolatot a hazai lapok szerkesztőivel, munkatársaival, arra kérve őket, küldjenek anyagokat – például neves magyar személyek életrajzait stb. –, hogy azokat megismertesse az olasz olvasóközönséggel. Ez a kapcsolattartás persze nem ment akadálymentesen, hiszen Helfy akárhányszor el akarta juttatni a *Perseveranza* valamelyik számát Magyarországra, az mindig fennakadt a határon, és vissza is küldték a feladóhoz.²⁵ A lap jelentőségét mutatja, hogy számos honfitársunk mellett maga Kossuth is azt kérte Helfytől, hadd küldjön be alkalmanként néhány olyan levélkivonatot, amelyet *„nem kevésbé hasznos, mint érdekes volna nyilvánosságra hozatni”*.²⁶

Kossuth Ferenc így emlékezett vissza a lombard fővárosban tevékenykedő Helfyre: *„Először láttam Helfyt 1861-ben Milanóban. [...] Emlékszem a kistermetű, élénk eszű, lelkes férfiúra, ki az akkori magyar öltönyt viselve a külföldön is, mindennapos látogató volt nálunk. Tanár volt a külföldön; a magyar ember olasz tanár volt; tisztelték és becsülték a lombard fővárosban.*

²³ PIM KT Helfy Ignác – Spissich Lászlónak, 1869. február. 23.

²⁴ SZ. M [Szabolcsi Miksa]: Helfy Ignác. *Egyenlőség*, 1897. október 17. 7.

²⁵ Országos Széchényi Könyvtár – Kézirattár – Levelestár (H) – Helfy Ignác – Pompéry Jánosnak, 1861. május 29.

²⁶ MNL OL – R 65. 1. H 3. Kossuth Lajos – Helfy Ignácnak, 1861. október 7.

*Olasz hírlapíró is volt a fiatal magyar és a híres Perseveranza szerkesztőségében együtt dolgozott Visconti Venostával, ki évek hosszú során át volt Olaszország külügyminisztere és most ismét az. Az olasz szabadságért küzdött jeles tollával az olasz írók legnevezetesebbjei közt, egy sorban velők, egy rangban velők, egy tiszteletben velők. De nem feledte el soha azt sem, hogy magyar ember volt és maradt.*²⁷

Helfy a *Perseveranza*n kívül több más újságnak is írt rövid cikkeket: például még a száműzetése előtt a *Gazetta di Mantován*nak, később pedig már a Torinóban megjelenő francia nyelvű *Italie Nouvelle*-nek. A volt mantovai tanár 1862-ben ért az újságírói pályája csúcsára, hiszen már nemcsak egy rovatért lett felelős, hanem egyenesen főszerkesztő lett belőle, ugyanis a *L'Alleanza* (Szövetség) című lap irányítását bízta rá a lap tulajdonosa – maga az olasz állam! Helfy Ignác közel hat éven keresztül (1862–67-ig) szerkesztette az olasz kormány anyagi támogatásával az újságot, amelyet egyszerűen csak az olaszországi magyar emigráció „természetes közlönyének” nevezett.²⁸ A hetilap működése során folyamatosan értesítette az olasz közvéleményt a magyarországi eseményekről, igyekezett bemutatni a magyar emigráció tevékenységét, illetve cikkeivel a lengyel, a római és a velencei emigráció érdekeit is szolgálni kívánta.²⁹

A *L'Alleanza* befejezése után, 1869-től Helfy egy önálló, magyar nyelvű újsággal is próbálkozott *Magyar–Magyar* címmel, amelyben élesen támadta a kiegyezést. Mint egyik későbbi levelében írta: „Másfél évig néma bánatban néztem a hazai ügyek fejlődését. Végre ellent nem állhattam többé, kezembe kaptam egy picike kis ostort, a Magyar–Magyart, s azzal csapkodok a fattyúk szemei közé. Bárcsak vérig ostorozhatnám őket!”³⁰ Ehhez a laphoz Kossuth már nem adta a nevét, mivel nem akart konkurenciát teremteni a hazai függetlenségi ellenzék médiumának.³¹ Az újság 1869 januárjától 1870 júliusáig összesen tizennyolc számmal jelent meg, s anyagi okok miatt kellett megszüntetni terjesztését. Túl nagy sikert nem igazán érhetett el, mivel számaait alig sikerült Magyarországra becsempészni. Ebben a lapban nyilatkozott arról Helfy, hogy eredetileg miért is kezdett bele a

²⁷ Helfy Ignác halála 1830–1897. *Pesti Hirlap*, 1897. október 11. 4. (letöltés dátuma: 2020. 09. 10.).

²⁸ PIM KT Helfy Ignác – Spissich Lászlónak, 1869. február 23. – Az újság túlnyomó részben hetenként egyszer jelent meg, csak két rövid periódusban működött napilapként.

²⁹ Az *Alleanza*ról bővebben: Fornario, Vincenze Maria (1938): „L'Alleanza” giornale italo-ungherese di Milano. In: Koltay-Kastner Jenő (szerk.): *Annuario 1937. Studi e documenti italo-ungheresi della R. Accademia d'Ungheria di Roma*. 211–215.; Fornario, Pasquale (1995): *Risorgimento italiano e questione ungherese (1849–1867)*. Rubbetino. 201–219.

³⁰ PIM KT Helfy Ignác – Spissich Lászlónak, 1869. február 23.

³¹ Szabó Csilla (2000): Kossuth Lajos és Helfy Ignác – Egy politikai kapcsolat anatómiája (1870–1874). In: Pajkossy Gábor (szerk.): *Politika, politikai eszmék, művelődés a XIX. századi Magyarországon*. ELTE BTK, Budapest. 105.

nyomdaipari vállalkozásba: „*Nem passióból, de még nagyúri capriceből sem kaptam bele az iparba, melyhez sem hajlamom, sem felesleges tőkém nem volt; de belekaptam, mert régi vágyaim közé tartozott kenyérkeresetemet a pennán kívül biztosítani. [...] Az író, ki pénzért árulja eszméit, sohasem felelt meg eszményképemnek.*”³²

Helfy az újságírás mellett igen sokoldalú tevékenységet folytatott Lombardiában. Amikor például 1863-ban felmerült annak a lehetősége, hogy valamilyen módon össze lehet kötni a lengyel felkelést egy újabb magyar szabadságharccal – így elvonva jelentős, Észak-Itáliában állomásozó osztrák haderőt a térségből, amely az olaszok érdekét is szolgálta egyben –, segédkezett Kossuthnak többféle módon is. Egyrészt kinyomtatta ezer példányban azt a kiáltványt, amelyben a volt kormányzó tájékoztatta a magyarokat, hogy a vezetésével megalakult az Országos Függetlenségi Bizottmány, amelynek célja az 1849-es Függetlenségi Nyilatkozatban foglaltak megvalósítása. Helfy a nyomdai szolgáltatáson kívül e proklamáció Magyarországra csempészésében is segédkezett. A lengyel ügyben való közreműködés egyben azt a célt is szolgálta, hogy még inkább meggyőzzék az olasz felet a magyar felkelési tervek komolyságáról.³³ Az 1866. évi osztrák–porosz háború idején szintén Helfy nyomdájában sokszorosították Kossuthnak a magyar katonákhoz címzett kiáltványát, illetve egy, a magyarsághoz intézett manifesztumát is.³⁴ Nem sokkal később segédkezett a *Negyvenkilencz* című újság előállításában, illetve Magyarországra csempészésében is. Nyomatási helyként Debrecen volt feltüntetve, azonban Milánóban, Helfy nyomdájában állították elő, illetve Kossuth vezérlete alatt Szilágyi Virgil vitte a szerkesztői tisztet.³⁵

³² *Magyar-Magyar*, 1869. augusztus 31. 3. Uo. 105.

³³ Farkas Katalin (2011): *Magyar függetlenségi törekvések 1859–1866*. LineDesign, Budapest. 67.; Lukács Lajos (1984): *Magyar politikai emigráció, 1849–1867*. Kossuth, Budapest. 296. Lukács Lajos egy – Visconti Venosta olasz külügyminiszterhez intézett Kossuth-levél alapján – azt állította, hogy Torinó korábban pénzt is adott Helfynek a küldetés teljesítéséhez. Feltételezhetőleg valamelyik olaszországi levéltárban megtalálható az a dokumentum is, amelynek tárgya Helfy megbízatása, illetve küldetésének a részletei. Az olasz–magyar kapcsolatoknak e részlete még további kutatásokat igényel.

³⁴ Koltay-Kastner Jenő (1960): *A Kossuth-emigráció Olaszországban*. Akadémiai, Budapest. 258.

³⁵ Nyulásziné Straub Éva (1999): A Kossuth-emigráció olaszországi kapcsolatai 1849–1866. *Magyar Országos Levéltár*, Budapest. 540. – A *Negyvenkilencz* című lap történetét lásd bővebben: Farkas Katalin (2008): Az erős akarat nem ismer akadályt”. A „*Negyvenkilencz*” című lap története. *Századok*, 142 (3.) 697–726. Állítólag szintén Helfy nyomdájából kerültek ki legelőször a szabadjóművesek alapszabályai magyar nyelven. Hentaller Lajos könyve szerint „*Helfy azonban. daczára, hogy a kőműves testvérek alapszabályait kinyomtatta, sohasem volt rávehető, hogy közéjük lépjen.* – *Humbognak tartom az egész dolgot – mondá [Helfy] több ízben.*” – Hentaller Lajos (1886): *Politikusaink Pongyolában. Tollrajzok a képviselőházból*. Nyomtatott Neumayer Edénél, Budapest. 111–112.

Parlamenti képviselői pályafutása

Mivel a kiegyezés után az olasz kormány tovább már nem finanszírozott Habsburg-ellenes magyar kiadványokat, az eddig ebből élő Helfy az 1860-as évek végén súlyos anyagi problémákkal szembesült. Először a nyomdájától volt kénytelen megválni, később pedig hiába próbált Kossuth segítségével angliai állást szerezni magának, ez nem sikerült. Épp Londonból tért vissza Torinóba, amikor a volt kormányzó tudatta vele, hogy közben idehaza a szentlőrinci kerület, amely előbb Kossuth Ferencet kínálta meg mandátumával, végül őt választotta országgyűlési képviselőjévé.³⁶ Károlyi Gábor gróf elbeszélése szerint Kossuth odaadta azt az atilláját Helfynek, amelyben a miniszteri esküjét tette le még 1848-ban, és amelyet később az egyesült államokbeli útja során is hordott. A gróf szerint amikor Helfyt nagy ovációval fogadták a választókerületében, az csak annak volt köszönhető, hogy Kossuth ruháját viselte.³⁷ A *Pesti Hírlap* Helfy halálakor felelevenítette ugyanezt a történetet: „*A megboldogult többször emlegette, hogy a »kormányzó úr diszöltönye bizony kissé nagy volt az ő természetére s amúgy is alacsony, vézna alakja épen nem mutatott a diszruhában; ez azonban nem gátolta a derék szentlőrinci választópolgárokat abban, hogy a személyvonatról leszálló Helfyt képviselőjüknek elismerjék.*”³⁸

Helfy a magyar parlamentben a különböző függetlenségi formációk tagjaként politizált hosszú éveken keresztül, egészen a haláláig.³⁹ Eleinte a külügyi és államjogi vitákban vett élenként részt, később, mint a pénzügyi bizottság tagja, leginkább közgazdasági és pénzügyi kérdésekkel foglalkozott.⁴⁰ Hazatérte után előbb a *Magyar Ujság* című politikai lapot szerkesztette, később pedig a *Függetlenség – A Nép Zászlója* című újságot. Magyarországon azonban már nem sikerült újságíróként, illetve szerkesztőként érvényesülnie. Ennek okát párttársa, Irányi Dániel az alábbiakban látta egyik, Kossuthhoz írt levelében: „*Egyébiránt Helfy, aki nagy kedvvel lá-*

³⁶ Helfy Ignác 1830–1897. *Vasárnapi Ujság*, 1897. október 17. 7.

³⁷ Eötvös Károly (1904): *Gróf Károlyi Gábor följegyzései*. II. kötet. Révai Testvérek, Budapest. 126–128.

³⁸ Helfy Ignác halála. *Pesti Hírlap*, 1897. október 12. 6.

³⁹ A függetlenségi irányvonalat eszmei tekintetben a kor politikai elitjére általánosan jellemző (nemzeti) liberalizmus határozta meg. A többi politikai formációhoz képest a közjogi kérdés, vagyis az 1867-es kiegyezéshez való viszony képezte a fő különbséget. A párt programja gyakran változott, de hosszú ideig változatlan maradt benne a tiszta perszonalúnióra épített közjogi program. – Szendrei Ákos (2013): A függetlenségi ellenzék és az antiszemitizmus a dualizmuskori Magyarországon. In: Kónya Péter (szerk.): *Židia pred a za Karpatmi v priebehu stáročí*. Presovská univerzita, Prešov (Eperjes). 156. – A korszak politikai pártjainak történetéről bővebben: Geró András (2017): *Az elsőpró kisebbség. Népképviselő a Monarchia Magyarországon*. Habsburg Történeti Intézet, Budapest.

⁴⁰ Helfy Ignác 1830–1897. *Vasárnapi Ujság*, 1897. október 17. 7. – Helfy hazatértéről és első éveiről bővebben: Szabó Csilla (2000): i. m. 97–107.

tott hozzá eleinte, úgy megernyed, hogy a lap emiatt is hanyatlík. Maga alig ír, s oly éretlen emberekre bízza a legfontosabb tárgyak vitatását, hogy sületlenségénél egyebet nem is írhatnak. Az ez évi első negyed előfizetőinek számán meg is látszott e hanyatlás nyoma: megfogytak.⁴¹

Valószínűleg Helfyrt a hazatérése után már nem az újságírás foglalkoztatta elsősorban, hanem az országgyűlési politizálás. Parlamenti munkáját valóban nagyra értékelték a korabeli lapok: a *Vasárnapi Ujság* az alábbiakat írta például 1878-ban Helfyről: „Alacsony termet, kopaszodó fővel, fekete magyar bajuszszal és sémi eredetű arcvonásokkal. Mozcgékony szellemű, mozcgékony taglejtésű, kedélyes egyéniség, a kit fekete kabát nélkül soha, cigarettépödrés nélkül ritkán láthatni. Az utcán mindig sietve megy, a képviselőház korridorján mindig mosolyogva társalog, Kossuth Lajost minden évben meglátogatja s minden héten ír neki egy levelet. A függetlenségi pártnak mindig egyik vezéregyéniségként szerepel, s a képviselőházban minden kérdéshez hozzá szól, változó sikerrel, de a képviselőház, figyelme által gyakran megtisztelve. Beszél minden európai művelt nyelvet s a fiatal embereket mindig a nyelvek tanulására ösztönzi. Külső tekintélyre kis termete és nagy mozcgékonysága miatt soha se tud szert tenni, de pártjának legmunkásabb s minden esetre becses tagja.”⁴² A halálakor készült nekrológok – a hibái említése mellett – szintén elismerően írtak parlamenti szerepéről: „Mint szónok, kiváló kvalitásai dacára sem volt elsőrangú. Megakadás nélkül, könnyen és biztosan beszélt; európai műveltségét és szakértelmét az újságírás idejében szerzett nagy szóbősége szolgálta; harcrakész is volt mindenkor, mert tapasztalásai, emlékei és tanulmányai minden pillanatban ellátták a szükséges fegyverzettel, hogy bármilyen kérdésben sikra szállhasson.”⁴³ A *Budapesti Hírlap* külön hangsúlyozta, hogy Helfyrt „nagy műveltsége, világlátottsága, higgadtsága és az emberekkel való gyöngéd bánásmódja” miatt pártkülönbség nélkül kedvelték. A cikk szerint „ő volt a pártnak sokáig Irányi Dániel és Simonyi Ernő mellett a leeurópaiasabb, legképzettebb embere és kombattáns parlamenti szónoka, noha nem volt oly tekintély, mint Irányi és nem nézett oly mélyen a kérdések fenekére, mint Simonyi.”⁴⁴

Helfy halála a függetlenségeknek amiatt is igen érzékeny veszteség volt, mert így pénzügyi szakember nélkül maradtak. Szintén a *Budapesti Hírlap* állapította meg, hogy „igen nehéz lesz a közelgő nagy közcgazdasági és pénzügyi kérdésekben Helfy pénzügyi szaktekintélyét pótolni.”⁴⁵ Egy

⁴¹ MNL OL – R 90. Irányi Dániel – Kossuth Lajosnak, 1872. március 12. I. 5231. Idézi: Szabó Csilla (1999): Kisajátítható-e a baloldal? Ellenzéki politikai taktikák az 1872. évi országgyűlési választások küszöbén, Irányi Dániel és Kossuth Lajos levélváltásában. *Levéltári Szemle*, 49 (4): 26–29.

⁴² *Vasárnapi Ujság*, 1878. december 29. 9.

⁴³ Helfy Ignác. *Pesti Napló*, 1897. október 11. 2.

⁴⁴ Helfy Ignác meghalt. *Budapesti Hírlap*, 1897. október 11. 2–3.

⁴⁵ Helfy Ignác halála. *Budapesti Hírlap*, 1897. október 12. 4.

1875-ben írt levelében Helfy jelezte Kossuthnak, hogy bár nagyon szeretné meglátogatni a volt kormányzót, azonban rendkívül elfoglalttá vált, mivel beválasztották a pénzügyi bizottságba. Kossuth „palatinusa” az alábbi módon indokolta a tisztség elfogadását, illetve azt, miért nincs ideje meglátogatni Kossuthot: „Lehetetlenség, ily fontos állással való megtiszteltetést elfogadni, az avval járó súlyos kötelességet pedig [...] nem teljesíteni.”⁴⁶

Helfy elfoglaltságát csak növelték a politikai életpályával együtt járó folyamatos kampánykörutak. A *Politikai Ujdonságok* című lap is megírta például, hogy „Helfy Ignác igen sok kerületben jelölt a függetlenségi párt részéről. Sopronból, hol Trefort i. miniszter ellen lépett föl, a napokban Szombathelyre ment, s ott a Batthyány-ligetben másfél óráig tartó beszédet mondott, melyen szép számú hallgatóság volt jelen. Beszédjében gyakran használta a humor és gúny fegyverét, s szavait pártjának hívei sűrű helyséllyel kísérték”⁴⁷ A *Kecskemét* című függetlenségi lapban az alábbi szegvári tudósítást lehetett olvasni: „Szegvára egybegyült egész környék lakosságának ezrei egy szívvel lélekkel csak azt kiáltották: Éljen Helfy Ignác, 48-as követünk! Az egyszerű honpolgár, de nemes, hazafi, a kevés vagyoniú, de nagylelkű honatyának.”⁴⁸ Jóval később a *Pesti Hírlap* külön kiemelte, hogy a helyi jelöltek egymást tiszteletben tartva kampányoltak a kerületben: „A szegvári választókerület szabadelvű párti jelöltje, Illés Jenő, ma tartotta programbeszédét Mindszenten nagyszámú intelligens hallgatóság előtt, mely lelkesen megéljenezte. Jellemző az egész választási mozgalomra és páratlanul áll az országban az itteni két párt mérsékelt és nyugodt magatartása. E körülmény főleg úgy magyarázható, hogy a két jelölt, Helfy Ignác és Illés Jenő, többször személyesen és a legszívélyesebben érintkezve, jó példával járt elől.”⁴⁹ Ezek a kampányesemények azonban nem mindig záródtak békésen. Például 1884 júniusában Szolnokon a szemben álló felek hívei a beszédek alatt összecsaptak egymással, mire még a politikusok is futásnak eredtek. „A menekülők közt volt Helfy Ignác is, – csak a csendőrség fellépése után tudta megtartani a beszédét” – olvasható a *Politikai Ujdonságok* beszámolójában.⁵⁰

A politikus Helfynek egyéb elfoglaltságai is akadtak az országgyűlési munkán kívül: volt, amikor például diplomavátáson vagy iskolai intézménylátogatáson kellett részt vennie. 1882 novemberében például Aradra látogatott, hogy több politikustársával egyetemben megtekintse a helyi líceum működését. Utána az aradi tizenhárom vértanú kivégzési helyére mentek, ahol a *Pesti Hírlap* tudósítása szerint „Helfy a szent hantok fölé emelt halom kövei közül kiszakított egy csomó fűszálat, hogy annak egy részét

⁴⁶ MNL OL – R 90. Helfy Ignác – Kossuth Lajosnak, 1875. szeptember 12. I. 5610.

⁴⁷ *Politikai Ujdonságok*, 1881. június 22. 6.

⁴⁸ Vidék. A szegvári követválasztás. *Kecskemét*, 1887. június 26. 1.

⁴⁹ *Pesti Hírlap*, 1896. október 26. 4.

⁵⁰ Kihágások Szolnokon. *Politikai Ujdonságok*, 1884. június 11. 8.

*maga tegye el emlékül, a másik részét pedig adandó alkalomkor átadja Kossuth Lajosnak.*⁵¹

A munkásság jogainak védelmében

Helfy ugyan nem fogadta el a szocialista-szociáldemokrata eszmerend-szert, de felismerte a korabeli szociális problémákat, így a kapitalista rendszer egyes igazságtalanságait is. Többször aktívan fellépett a magyarországi munkásság érdekvédelmi ügyeiben. 1871 júniusában, a párizsi kommün leverése után, Jules Favre francia külügyminiszter körlevélben szólította fel Európa kormányfőit, szüntessék meg országaikban a nemzetközi munkásszövetség, az Internacionálé helyi szervezeteit. Miután Pesten az Általános Munkásegylet tartott egy megemlékezést a párizsi eseményekről, a magyar kormány lefogatta a szocialista vezetőket, a sajtó pedig azt terjesztette, hogy erre azért volt szükség, mert a munkások további tüntetésekre, illetve sztrájkokra készültek, így a letartóztatás a prevenciót szolgálta.⁵² Egyedül a Helfy vezette *Magyar Ujság* volt az, amely kiállt a munkások mellett: „Engedelmet kérünk t. főkapitány úr s illetőleg belügyminiszter úr, de ha önök ezen az úton haladnak, s eszmék magvának elhintéséért börtönbe csukják az embereket, akkor bizony nemsokára elérjük, hogy a magyar ellenzék valamennyi tagját elfogják, mert hisz ezek is terjesztenek oly eszméket, amelyek önöknek nem tetszenek.”⁵³ Pár nappal később pedig parlamenti interpellációjában azzal vádolta meg a kormányoldalt, hogy minden jogalap nélkül fosztották meg szabadságuktól a szocialisták vezetőit.⁵⁴

A magyar belügyminisztérium 1873-ban az újonnan megalakuló Magyarországi Munkáspárt működését betiltotta. Megint Helfy volt az, aki mind lapjában, mind a parlamentben elítélte a kormány eljárását.⁵⁵ A munkások fákllyás felvonulással köszönték meg Helfy tettét, a menet a politikus háza elé érkezett. „A képviselő ur magyar, német és tót nyelven köszöntetett fel, s rövid, de tartalomdús szavakban kéretett, hogy a sújtott munkássz-tály érdekeit ezentúl is mozdítsa elő. Helfy szintén magyar és német nyelven viszonzá köszönését a mostani megtiszteltetésért, és ígéré, hogy tehetségéhez képest mindent fog a munkások érdekében tenni” – írta a *Munkás-Heti-Kró-*

⁵¹ Helfy Ignác Aradon. *Pesti Hirlap*, 1882. november 2. 5.

⁵² S. Vincze Edit (1971): A kormány, az ellenzék és az 1871–1872-es hűtlenségi per. *Párttörténeti Közlemények*, 17 (2): 3–7.

⁵³ Helfy Ignác: Urbán theoriája. *Magyar Ujság*, 1871. június 20. 1.

⁵⁴ A politikus magatartását az is befolyásolhatta, hogy az elfogott szocialisták némelyike éppen a függetlenségi lapjánál, a *Magyar Ujság* nyomdájában dolgozott. S. Vincze Edit (1971): i. m. 11.

⁵⁵ Rézler Gyula (1938): *A magyar nagyipari munkásság kialakulása, 1867–1914*. Rekord, Budapest. 105–106.

nika.⁵⁶ A képviselő elismerte a szocialisták néhány követelésének a jogosságát, például az általános választójogot, az egyesülési és gyülekezési szabadság korlátozásának indokolatlanságát.⁵⁷ A *Munkás-Heti-Krónika* szerint Helfy volt az első képviselő, aki az általános választójog bevezetését szorgalmazta.⁵⁸ Annak ellenére, hogy nem vált szocialista politikussá, a munkásság őt támogatta a választások során. Szintén a *Munkás-Heti-Krónika* az alábbiakat írta: „Reméljük, hogy VI. kerületbeli választóképes elvtársaink minden lehető el fognak követni ezen képviselőjelöltnek győzelemre juttatására, mert ez egyértelmű volna pártunk győzelmével.”⁵⁹ Karakán kiállásra nem csak politikai pályájának elején került sor: 1890-ben, amikor Tisza Kálmán lemondása és Kossuth állampolgárságának kérdése tartotta lázban a pesti egyetemi ifjúságot, tömegtüntetésre került sor a Petőfi téren. A hivatalos egyetemi rendezvényt követően egy spontán tüntetés is alakult, amely tovább vonulva a városban, a függetlenségi székházát is elérte. Itt a már 60 éves Helfy az épület ablakából kitartásra és lelkesedésre szólította fel az ifjúságot, mondván, hogy kövesse az 1848-as márciusi ifjúság példáját.⁶⁰

A magyar zsidóság helyzetével kapcsolatos megnyilatkozásai

Érdeemes külön kiemelni Helfy Ignácnak a zsidóság melletti kiállását is. Az *Egyenlőség* című lap azt írta halálakor, hogy „a hol igaztalanul bántották, vádolták hajdani felekezetét, Helfy, ha csak tehetette, védelmére kelt”. A Szabolcsi Miksa által írt cikk arról értekezett, hogy „hajdani felekezete iránt nem úgy viselkedett, mint sok más kitért zsidó”, illetve „hogy mily nagy kegyelettel viseltetett előbbi vallása iránt, az kitűnik különösen abból – és ezt sokan tudják közölnök –, hogy mikor édes atyja, egy fölötté vallásos zsidó, elhunyt, Helfy – ki ekkor már magyar országgyűlési képviselő volt – zsidó rítus szerint gyászolta meg. Megtartotta a hétnapos gyászt és reggel és este, tán a Miatyánk után, elmondotta atyja emlékére a héber Kaddis-imát.”⁶¹

⁵⁶ A budapesti munkások fáklyás menete. *Munkás-Heti-Krónika*, 1873. június 22. 3.

⁵⁷ S. Vincze Edit (1971): i. m. 21.

⁵⁸ „Helfy programbeszède főleg azon pontnál aratott szünni nem akaró zajos tetszést a roppant nagy számban jelenvolt közönség részéről, a midőn az általános választási jogról beszélt. – Helfy az első képviselő, a ki programjában ezen jogot felvette.” Helfy Ignác választói előtt. *Munkás-Heti-Krónika* 1878. július 21. 2. – Az általános választójog persze eredendően nem szocialista, hanem polgári demokrata követelés volt, így Kossuth is már az 1850-es években egyetértett vele. Vö.: Szabad György (1977): *Kossuth politikai pályája ismert és ismeretlen megnyilatkozásai tükrében*. Kossuth Kiadó, Budapest. 174–175.

⁵⁹ *Munkás-Heti-Krónika*, 1878. július 21. 2.

⁶⁰ *Egyetértés*, 1890. március 16. 3.

⁶¹ Sz.M. [Szabolcsi Miksa]: Helfy Ignác. *Egyenlőség*, 1897. október 17. 7. – Apja elvesztése nagyon mélyen érintette Helfyt, Kossuthnak az alábbiakat írta: „oly bánat ért, mely képtelenné tett minden nyugodtabb munkára. Elvesztettem édes jó apámat. [...] egyetlen sze-

Az 1882-es tiszzaeszlári per óriási vihart kavart az országban, melynek egyik következményeként fölerősödött a zsidóellenesség. Kossuth Lajos 1882 októberében felszólította a Függetlenségi Pártot, hogy határozottan foglaljon állást „a jogegyenlőség sérthetetlensége mellett, faj-, nyelv-, valláskülönbség nélkül”.⁶² Helfy Kossuthhoz címzett levelében megköszönte a „Kormányzó urnak a »zsidó kérdésre« vonatkozó véleményét”, majd kijelentette, hogy „nagy, igen nagy szolgálatot tett vele a pártnak, melynek jó része ugyancsak bele lovagolta magát az antisemitizmusnak czimzett ostobaságba”. Helfy állítása szerint Kossuth levele két embert máris megtérített, azonban sajnos vannak olyanok a pártban, akikre sehogy sem lehet hatni. „Majd ha az áramlat megfordul, megfordulnak ők is, és azonnal zsidókká lesznek mind. Ez áramlatfordítás kétségtelenül a mi pártunk feladata” – olvasható a levélben.⁶³ Az antiszemizmus megerősödéséért Helfy a kormánypárt viselkedését is hibáztatta, mivel „a dolgok nem fejlődtek volna idáig”, ha a miniszterelnök erélyesebben lépett volna fel ellene a parlamentben.⁶⁴

A zsidó–keresztény polgári házasság 1883. novemberi vitáján Helfy azt hangoztatta, hogy a Ház által felmutatandó, az antiszemizmusmal szembeni eddigi hibás viselkedést jóvátevő szimbolikus gesztusra van szükség. Helfy úgy ítélte meg, hogy a törvényhozás részéről a javaslat elfogadása „az egyetlen correct válasz az antisemiticus mozgalomra”, amelynek köszönhetően „minden esetre el lesz érve az, hogy a törvényhozás állást foglalván, úgy a haza népe, mint a külföld látni fogja, hogy miként gondolkozik Magyarországon e dologban”.⁶⁵ A kormány végül 1893-ban kezdte el egymás után benyújtani az állami anyakönyvezésről, a zsidó vallás recepciójáról és a vallás szabad gyakorlatáról szóló törvényjavaslatokat. Helfy 1894. március 6-án arról beszélt a parlamentben a kötelező polgári házasság bevezetése kapcsán, hogy éppen Olaszországban volt, amikor ott bevezették azt. Elmondása szerint Itáliában nem volt semmilyen „izgatottság” a kérdés kapcsán, az állami anyakönyvezés bevezetése sem járt hatalmas nehézségekkel, annak ellenére, hogy az ország közel fele analfabéta volt akkoriban. Magyarországon mégsem megy könnyedén a kérdés megoldása, annak ellenére, hogy a parlamentben szabadelvűek vitatkoznak szabadelvűekkel. A *Pesti Napló* elismeréssel írt a beszédről: „Jelentős beszéd volt a Helfy Ignác is, melynek fontosságot kölcsönzött a szónok egyéniségén kívül az a viszony is, amelyben Kossuth Lajoshoz, a reformok oszlopos protektorához áll. S az ő ajkairól a kormánypárt nagy gyönyörűséggel hallgatta, hogy a reformok sorsa Magyarországon csakugyan a szabadelvűség kérdése, hogy a füg-

rencsém, hogy a közügyek iránti érdeklődés elfelejtetik velem a mindennapi élet küzdelmeit.”

MNL OL R 90. Helfy Ignác – Kossuth Lajosnak, 1877. március. 17. I. 5704.

⁶² MNL OL R 90. Kossuth Lajos – Helfy Ignácnak, 1882. október 15. I. 6247.

⁶³ MNL OL R 90. Helfy Ignác – Kossuth Lajosnak, 1882. október 27. I. 6252.

⁶⁴ *Politikai Ujdonságok*, 1884. április 9. 9.

⁶⁵ Konrád Miklós: i. m. 548.; *Képviselelőházi napló* (1881). XIII. kötet. 206.

*getlenségi pártnak erkölcsi kötelessége ebben az esetben a kormányt támogatni s hogy Kossuth Lajos nem felszólításra irta utolsó levelét, hanem saját elhatározásából, mert felháborodva látta, hogy milyen mederbe terelik a vitát. Mindez nagyon tetszett a kormánypártnak s a folyosókon már azt a hírt kolportálták, hogy Helfynek – bankettet rendeznek.*⁶⁶

Helfy mindemellett bírálta a zsidóságnak a nyelvi elmagyarosodás terén – véleménye szerint – még elégtelen előmenetelét. Úgy látta, hogy a magyarországi zsidók különleges helyzetben vannak, mivel a külföldi zsidókkal szemben gyakran nem tekintik magukat a nemzet tagjának, így ezt a kérdést nemcsak vallásinak, hanem nemzetiséginek is kell tekinteni.⁶⁷ Helfy teljes mértékben támogatta azt, hogy a zsidóság magyar nyelvű oktatást kapjon, mivel ezzel el lehet érni, hogy az országban a magyarság száma növekedjen: „Most már, – nyíltan kimondhatjuk – sem a szerbből, sem az oláhból magyart nem csinálhatunk, ha nem csináltak őseink. A honnan a Magyarországot meríthetjük, az most már csak a bevándorlottak tűzhelye [...] Én tehát igen bölcs intézkedést látok abban, ha olyan intézet állittatik föl, mely magyar szellemben fogja az zsidókat nevelni.”⁶⁸

Helfy jelenleg elérhető irathagyatékában nagyon kevés az olyan önvalomás jellegű egyéni dokumentum, amelyből az identitására következtethetünk, de életének néhány fontos mozzanata (1848-ban a magyar ügy mellett foglal állást, később elhagyta a zsidó vallást, és katolizált) azt mutatja, hogy tudatosan választott asszimilációs utat járt be, némileg annak a mintának a hatására, ahogy a reformkori értelmiség elképzelte a zsidóság beolvadását a magyarságba. A nacionalizmus virulens századában pszichológiailag még nemigen tudták elképzelni-elfogadni a kettős identitás lehetőségét, és még azt képzelték, létezik a magyarsághoz tartozásnak olyan kritériumrendszere, amelyet teljesítve valaki elhagyja korábbi identitását, és „igaz magyarrá” válik. Ebben a helyzetben Helfy az egyetlen követendő, elfogadható útnak a zsidóság számára a beolvadást tekintette, s az ortodox irányzattal szemben a neológ irányzatot tartotta támogathatónak.⁶⁹

⁶⁶ *Pesti Napló*, 1894. március 7. 17.

⁶⁷ Helfy úgy magyarázta álláspontját, hogy míg egy Olaszországban élő zsidó olasz zsidónak nevezi magát, addig Magyarországon ez sokszor egyáltalán nem így van: „*Itt ha valakinek kilétét akarja tudni, maga a zsidó úgy szokta kérdezni micsoda ember az: zsidó, vagy magyar? Tehát a magyar zsidó sem tekinti magát gyakran magyar embernek.*” Képviselelőházi napló (1872) XI. kötet. 261–262.; Konrád Miklós: i. m. 547–548.

⁶⁸ Képviselelőházi napló (1872) XI. kötet. 261–262.

⁶⁹ Az emancipációs törekvésekről, illetve az ortodox és a neológ zsidó irányzatokról bővebben: Komoróczy Géza (2012): *A zsidók története Magyarországon*. II. 1849-től a jelenkorig. Kalligram, Pozsony. 67–158. – Mint tudjuk, a 20 században ezt az identitásváltszást vetette alá minden elképzelhetőnél borzalmasabb próbának a holokauszt.

Kossuth barátja és a függetlenségiek fontos alakja

Helfy parlamenti munkája, illetve Kossuthal való kapcsolata miatt igen nagy elismerésnek örvendett az egész országban, így kétségteljesen jelentős figurájává vált a dualista Magyarország közéletének. Egy sor szervezetnek, körnek, bizottságnak lett a tagja, amelyek mind-mind rengeteg munkával jártak, többször panaszkodott Kossuthnak, mennyire le van terhelve.⁷⁰ Érdeemes összegyűjteni, hogy – főleg életének utolsó tíz évében – mely szervezetekben töltött be különböző funkciókat: Pesti Népkör, Petőfi Társaság, Budapesti Népoktatási Kör (alelnök, 1894), Ganz és Társa Vasöntő- és Gépgyár-Részvénytársaság (igazgatói tag 1893-tól),⁷¹ Magyar Pamutipar Részvénytársaság (felügyelőbizottsági tag 1895-től), Gőlniczvölgyi Vasúti Részvénytársulat, (igazgatói tag 1894-től), Kisbirtokosok Országos Földhitelintézete (igazgatói tag 1894-ben), Esztergom-vidéki Kőszénbánya Részvénytársaság (igazgatói tag), Középítési Bizottmány (tag, 1880–1881), Hazai Általános Biztosító Részvénytársaság (igazgatói tag 1895-től), Tarnóczy tűzoltószer és gépgyár Részvénytársaság (igazgatói tag).⁷²

Már 1889-ben is kritika tárgyát képezte párttársai részéről, hogy milyen sok pozíciót tölt be. Voltak olyanok, akik például kifogásolták Helfy személyét a pénzügyi bizottságban, mivel ő a „*kormányral s pártjával szemben nem független, mert sokszorosan is oly vállalatoknak úgyszólván fizetett hivatalnok, a melyek a kormánytól függenek; ez a függés pedig megérzik azon a túlságosan is lágy opposition, a melyet a kormányral szemben követ*”. A Hermann Ottó által írt levél így folytatódik: „*rosszalom Helfynél a túlságosan üzleti szellemet, de nem szabad őt támadni két okból is: egyrészt mert az ország közvéleménye úgy tekinti, mint Kormányzó úrnak belső, legbizalmasabb emberét, számosan még azt hiszik, hogy minden, a mit Helfy tesz, Kormányzó úr tanácsára történik: másodszer azért, mert Helfy bukását a kormány, pártja és sajtója a függetlenségi párt kárára nagyon is ki tudná használni. Ezt a felfogást Eötvös [Károly] is vallotta; de így Helfy maradt ugyan, de nagyon is kelleltenül s ha szavazásra bocsájtyák, megbukik.*”⁷³

⁷⁰ Például: „*Renkívüli módon el vagyok most foglalva. Parlament, p.ü. bizottság, valuta-bizottság, conferenciák, intézeti közgyűlések, mérleg-megállapítás.*” MNL OL R 90 Helfy Ignác – Kossuth Lajosnak, 1892. március 4. I. 7353.

⁷¹ „*A Ganz és társa vasöntő- és gépgyár-részvénytársaság elnöke a legmélyebb részvét hangján emlékezett meg Helfy Ignác elhalálzásáról, kiemelve buzgalmát s azt, hogy egész tudását és tevékenységét áldozta a társaság ügyeinek előmozdítására*” – olvasható az *Egyenlőség* című lapban közel fél évvel Helfy halála után. *Egyenlőség*, 1898. március 27. 13.

⁷² A lista a korabeli *Budapesti Czím- és Lakásjegyzék* alapján készült. https://library.hungaricana.hu/hu/collection/fszek_budapesti_czim_es_lakasjegyzek/ (letöltés dátuma: 2020. 09. 10.).

⁷³ MNL OL R 90. Hermann Ottó – Kossuth Lajosnak, 1889. június 26. I. 6892. A levélben a pártelnöki posztról van szó.

Valóban, Kossuth személye úgymond érinthetetlené tette Helfyt, ugyanis ő volt az összekötő kapocs a volt kormányzó és a magyarság között, illetve közismert volt, milyen mély barátság kötötte őket össze. Kossuth Helfyhez fűződő kapcsolatáról így írt: „*Engem Helfyhez a legmeghittebb barátság csatol, melynek kapcsát az idők és viszonyok minden esélyein keresztül sok év tapasztalása edzette meg, én ismerem őt, mint senki jobban nem ismerheti; előttem az ő szíve, lelke, gondolkozása, jelleme egy nyitott könyv.*”⁷⁴ Annak ellenére mondta ezt Kossuth, hogy rengeteg dologban nem értettek egyet egymással, sőt, Helfy többször hozta nehéz helyzetbe.⁷⁵ Kossuth bár nem helyezte, elfogadta azt, hogy az emigráció tagjai közül többen is úgy döntöttek – főleg egzisztenciális okokból –, hogy hazatérnek, és az országgyűlés ellenzéki tagjaként, gyakorlatilag kompromisszumot kötve a hatalommal, részt vesznek a hazai politikai küzdelmekben.⁷⁶ „*Őn és Irányi, Simonyi és Mednyánszky és Sréter és mindannyian, kik a közösügyes alkut kapunak fogadták el, hogy a hazába visszamenjenek, s a közösügyes alku alapján létező országgyűlésen széket foglaljanak, a közös ügyet de facto elfogadták. [...] Én és fiaim, Ibász és Dunyov, mi nem ismertük el. De Önök igen*” – írta Helfynek.⁷⁷

Az újságok szerint Helfy minden évben meglátogatta Kossuthot, így a magyarok a volt kormányzó politikai nézetei mellett arról is értesülhettek, hogy milyen az egészségi állapota, mikor gyengélkedett, vagy mikor volt éppen jó erőben. A szoros kapcsolatra jellemző, hogy Helfyre hárult az a feladat is, hogy segítkezzen megszervezni azokat a Magyarországról induló utakat, amelyek célja többek között Kossuth felkeresése volt. Érdeemes kiemelni az 1889-es látogatást, amikor a párizsi világkiállítást megtekinteni igyekvők útközben megálltak Torinóban is. A népes, 845 főből álló küldöttséget Helfy vezette Olaszországon keresztül Párizsba.⁷⁸

Helfy egyik legnagyobb érdeme az volt, hogy amikor Kossuthot anyagi problémák sújtották, ő segített megtalálni a megoldást: iratainak kiadását, amelynek sajtó alá rendezését mindjárt el is vállalta. Helfy büszke volt arra, hogy hozzájárulhatott egy olyan irodalmi műalkotás megjelenéséhez,

⁷⁴ *Kossuth Lajos iratai X.* (szerk.): Kossuth Ferencz. Athenaeum, Budapest. 1904. 137.

⁷⁵ Kiemelve talán a legemlékezetesebb esetet: Helfy Ignác 1862 tavaszán annak ellenére hozta nyilvánosságra a híres Duna-konföderációs tervezetet a *L'Alleanza* című lapjában, hogy feladata mindösszesen a tervezetben szereplő eszmék népszerűsítése lett volna. Ezzel a meggondolatlan lépésével Helfy rengeteg bonyodalmat okozott Kossuthnak, ennek ellenére kettejük barátsága nem bomlott fel. A Duna-konföderációs tervezet nyilvánosságra kerülésének körülményeiről bővebben: Pajkossy Gábor (2002): Az 1862. évi Duna-konföderációs tervezet dokumentumai. *Századok*, 136 (4): 937–957.

⁷⁶ Csorba László (2006): Kritika és kultusz: az öreg Kossuth Turinban. In: Hermann Róbert (szerk.): *Kossuth Lajos, „a magyarok Mózesese”*. Osiris, Budapest. 240.

⁷⁷ MNL OL R 65 Kossuth Lajos – Helfy Ignácnak 1871. március 7. 1. H. 137. – Mint emlékszünk rá, Kossuth segített Helfynek odahaza képviselői mandátumhoz jutni, de persze már csak azután, hogy a hazatérési döntés megszületett.

⁷⁸ Hentaller Lajos (1894): *Kossuth és Kora*. Athenaeum, Budapest. 326.

„mely bizonyára rövid időn minden igaz magyar család nemzeti bibliájává fog válni.”⁷⁹ Helfy az első öt kötet sajtó alá rendezésében segédkezett, ezeket olaszra is lefordította. A hatodik kötet szerkesztésébe is belekezdett, de már nem tudta befejezni. Az ötödik kötet előszavában olvashatjuk, hogy milyen fontos munkaként tekintett az iratok kiadására: „*Én is öreg ember vagyok már. És úgy érzem, hogy a nemes misszió, melyet oly ünnepélyes módon reám bízta, oly becstessé teszi számomra életem hátralévő szakát, hogy teljes megnyugvással nézek a gondviselés további intézkedései elé; mert bár mi történéjek is, módomban lesz, hogy élttem késő napjaiban szolgálatot tehessek nemzetemnek Kossuth Lajos iratainak rendezésével.*”⁸⁰

Kossuth halálós ágyánál természetesen Helfy is ott volt. 1894. március 14-én Kossuth Ferenc táviratban tájékoztatta Helfyt, hogy „*bár immiens veszély nincs, atyám betegsége nagyon komoly.*”⁸¹ Március 20-án reggel 9-kor már Helfy küldött egy táviratot a Függetlenségi és 48-as párt elnökének, Justh Gyulának, hogy a „*kormányzó állapota ismét rossz, a remény fogy.*”⁸² Az orvosok éjjeli 11 óra előtt öt perccel állapították meg a halál beálltát. Már másnap megindult a zarándoklat Magyarországról egyénileg vagy csoportosan. Eljött Türr István, Csudafy Mihály, Figyelmessy Fülöp, az 1848–49-es olasz veteránok, öreg garibaldisták, akiket Helfy fogadott, és akiknek ő mondott beszédet.⁸³ Francesco Crispi olasz miniszterelnök Helfyhez címezte részvétnyilvánító telegramját: „*Legyen szíves átadni tisztelem kifejezését hazaszerező nemzete képviselőtestületének, amely azért jött Italiába, hogy azt a nagy polgárát megtisztelje, akit mindannyian szeretünk és tiszteltünk.*”⁸⁴ Mielőtt a torinói polgármester átadta a holttestet a budapesti küldöttségnek, egy beszéddel emlékezett meg a város neves polgáráról. Helfy olasz nyelvű beszédében fejezte ki köszönetét a magyar nemzet nevében Torinó városának és Olaszországnak.⁸⁵

A magyarországi temetésre 1894. április elsején került sor. Noha I. Ferenc József osztrák császár és magyar király korábban már több gesztust tett, hogy az 1848–49-es eseményeket követően úgymond érzelmileg is kibéküljön a magyarsággal – például a magyar nemzettől koronázási ajándékként kapott pénzt az 1848–49-es szabadságharcban elesett honvédek özvegyei és árvái számára ajánlotta fel –, Kossuth esetében nem engedett, így a temetést hivatalos állami részvétel nélkül kellett megtartani. Ennek következtében a gyászceremóniát a főváros vezényelte le. Amikor

⁷⁹ Kossuth Lajos (1880): *Irataim az emigrációból I.* (szerk.): Helfy Ignác. Athenaeum, Budapest. XXX.

⁸⁰ *Kossuth Lajos iratai V.* (szerk.): Helfy Ignác. Athenaeum, Budapest. 1895. VI.

⁸¹ Borus Judit (1994): Kossuth a főváros halottja. *Budapesti Negyed*, 2 (1): 38.

⁸² *Pesti Napló*, 1894. március 20. 1.

⁸³ Borus Judit: i. m. 49–50.

⁸⁴ *Pesti Napló*, 1894. március 29. 4.

⁸⁵ Hentaller Lajos (1894): i. m. 339.

a történetek szóba kerültek a parlament április 10-i ülésén, Helfy így beszélt: *„Kossuth Lajos temetésén jelen volt az egész magyar nemzet. [...] Csak egy maradt távol: csak egy hiányzott és ez a magyar kormány, a magyar állam volt. [...] A kormánynak e minősíthetetlen magatartása csak kétféleképpen magyarázható meg. Vagy úgy, hogy önként, szabad akaratból, szabad elhatározásból követte ez eljárást és akkor, ha ez így van, meg nem érdemli, hogy csak egy perczig is tovább maradjon azokon a székeken; vagy pedig magyarázható úgy, hogy nem önként, nem szabad akaratból, sőt talán saját érzelmeinek ellenére, felsőbb nyomásnak volt kénytelen engedni; és ha ez a magyarázat áll: akkor be van bizonyítva szomorúan az, hogy a kormány nem bír a korona tanácsában azzal a súllyal, mely nélkül a magyar nemzetet kormányozni nem lehet. [...] A magyar nép bizalmára többé jogcíme nincs.”*⁸⁶ Helfy a beszédében tipikus ellenzéki álláspontot képviselve Kossuth temetését is fölhasználta arra, hogy a kormányt kritizálja, szándékosan elmellőzve, hogy a kormány tagjai közül nyilván sokan a szívük szerint eljöttek volna, az uralkodó hozzáállása miatt azonban erről nem lehetett szó.

A „palatinus” halála

Helfy mindösszesen csak három évvel élt tovább, mint Kossuth. Mikor egészsége romlani kezdett, a magyar sajtó folyamatosan figyelemmel követte állapotát. Szathmári Mór újságírónak keserű humorral nyilatkozta 1897-ben: *„most 67 éves vagyok, és én úgy gyűlölöm a 67-et, hogy ki nem bírom. Ebben az esztendőbe, meglássa, belehalok.”*⁸⁷ Helfyt először a Fehérvári úton lévő budai villájában ápolta a családja. Háziorvosa, dr. Müller Kálmán egyetemi tanár – aki a Rókus-kórház igazgatója is volt egyben – ellene volt annak, hogy átszállítsák a Pesten lévő Kisfaludy utca 19. számú otthonába, mivel úgy ítélte meg, hogy az akár végzetes is lehet. *„A beteget számosán látogatják meg, de minthogy a beszéd terhére van, csak névjegyeket hagyják hátra”* – olvasható a *Pesti Hírlap*ban.⁸⁸ Végül 1897. szeptember végén átszállították Pestre, ahol, mint írták, *„sokan látogatják a beteget, a többi közt Kossuth Ferenc is nála járt. Ma éjszaka álmatlanul fekszik s nagy szivgyöngesége miatt katasztrófától félnek. Mellette virraszt felesége és egy’ apáca.”*⁸⁹

Halála október 11-én következett be. A *Pesti Hírlap* részletesen ismertette a tragikus esemény után történeteket: *„A Kisfaludy-utcai gyászház be sem fogadhatta a részvétlátogatók és a temetésre odagyűlt sokaság özönét. [...]*

⁸⁶ Borus Judit: i. m. 49–50.; Képviselőházi Napló (1894). XVII. kötet. 355.

⁸⁷ Szathmári Mór: Világos után – Helfy Ignác: Kossuth palatinusa. *Világ*, 1923. március 3. 3–4. (letöltés dátuma: 2020. 09. 10.).

⁸⁸ Helfy Ignác betegsége. *Pesti Hírlap*, 1897. szeptember 17. 10.

⁸⁹ Helfy Ignác betegsége. *Budapesti Hírlap*, 1897. szeptember 26. 8.

*Kora reggeltől késő délutánig tömegesen állták körül az elhunyt ravatalát.*⁹⁰ Az első temetési beszédet Eötvös Károly országgyűlési képviselő mondta, utána Sima Ferenc országgyűlési képviselő búcsúszavai következtek a szegvári választókerület nevében, amelyet Helfy Ignác képviselt a parlamentben. *„Eljött a temetőbe dr. Radó Antal vezetése mellett a budapesti olasz kör is, amelyet Radó elnökön kívül Eberhard tábornok és Melocco alelnökök képviseltek. E kör nevében szólott ezután dr. Radó Antal, mivel arról értesült, hogy az özvegynek, ki tudvalevőleg olasz nő, nagyon jól esnék, ha a temetésen olasz szó is hangzanék. [...] Utolsónak maradt az egyetemi ifjúság, amelynek nevében Ortmann Albert, az Egyetemi kör elnöke, mondott szép beszédet s letette az egyetemi ifjúság koszorúját, amelynek széles, fekete selyem szalagján a következő fírlat van: »Kossuth Lajos leghűbb tisztelőjének – az egyetemi ifjúság» – írja a Pesti Hirlap.*⁹¹ Helfy Ignác özvegye a temetés után a következő sorok közlésére kérte fel a Pesti Naplót: *„Az a nagymérvű részvét és tisztelet, amely szeretett férjem elhalálózása alkalmával iránta a nemzet minden osztályából és pártkülönbség nélkül nyilvánult, habár annál mélyebben érezte velem veszteségem nagyságát, enyhítette vigasztalhatatlan fájdalomat. Hálas köszönet mindazoknak, akik drága férjem emlékét részvétükkel megtisztelték.*⁹² Bár a Sturm Albert által szerkesztett *Országgyűlési Almanach* szerint Helfy túlságosan alárendelte magát Kossuth Lajos politikai akaratának, így nem válhatott a függetlenségek „vezérévé”, azonban még így is rendkívül nagy súlya volt minden szavának mind a pártjában, mind pedig a parlamentben.⁹³ Ehhez hozzátehetjük, hogy mivel a függetlenségek nem rendszerszintű ellenzékei voltak a dualizmusnak, hanem a mindenkori kormányzati politikát bírálták főleg közjogi szempontból, így Helfy is mint függetlenségi politikus – többek között a különböző politikai és gazdasági jellegű tisztségek elfogadásával – gyakorlatilag aktív részesévé vált a dualista rendszer működtetésének.

Utószó

Bármennyire is jelentős politikusnak számított a XIX. század végén, az utókor viszonylag mostohán bánt vele. Politikustársának, Irányi Dánielnek, a függetlenségi párt különféle formációi elnökének nevét napjainkban is több közterület őrzi, ám Helfyről – legjobb tudomásom szerint –

⁹⁰ Helfy Ignác temetése. *Pesti Hirlap*, 1897. október 14. 8.

⁹¹ Uo.

⁹² Helfy özvegyének köszönete. *Pesti Napló*, 1897. október 21. 7.

⁹³ Sturm Albert (1897): *Országgyűlési Almanach*. Pesti-Lloyd, Budapest. 253. – Bár sokan alkalmatlannak tartották a vezetői szerepre, mások viszont felkérték őt elnöknek, Helfy azonban még a jelöltséget is visszautasította. A függetlenségi párt válsága. *Pesti Napló*, 1893. május 19. 3.

jelenleg semmi sincs elnevezve. Pedig időnként történtek kísérletek arra, hogy méltó módon állítsanak emléket Kossuth „palatinusának”. 1906-ban például a *Pesti Hírlap* arról tudósított, hogy a függetlenségek Szamosújváron egy mozgalmat alapítottak Helfy szülőházának emléktáblával való megjelölésére. A lap azonban megjegyezte, hogy „nagy baj, hogy sem a tervezők, sem az eszme pártolói nem tudják Helfy Ignác szülőházát feltalálni. A szegénysorú Heller [sic!] izraelita családnak, amelytől Helfy származott, ha volt is lakóháza Szamosújvárt, réges-régen lebonthatták azóta, úgy, hogy az az ünneprendező bizottság most ama feladat előtt áll, hogy az előbb kiderítse, holl állott Helfy szüleinek a lakása, s csak miután kétséget kizáró módon megállapította Helfy szülőházát, térhet rá a program ama főpontjára, hogy emléktáblával jelölje meg az egyszerű hajlékot.”⁹⁴ 1911-ben a *Pécsi Közlöny* egyik olvasója, egy bizonyos Lederer János kereskedő értekezett arról a lapban megjelent levelében, hogy miként lehetséges az, hogy Kossuth leghűbb barátjának nincsen szobra Magyarországon, és még egy utca sincs róla elnevezve. A cikk írója azt javasolta, hogy Helfynek ott kell szobrot emelni, ahol először megválasztották országgyűlési képviselőnek, azaz Szentlőrincen.⁹⁵

Az első világháború után az antiszemitizmus felerősödése miatt lekerült a napirendről, hogy bármit is elnevezzenek róla. Hiszen akadt olyan szélsőjobboldal álláspont is, miszerint Kossuth azért tévedett több esetben – például az antiszemitizmus szükségessége és jogossága kapcsán –, mert bizonyosan „Helfy Ignácék egyoldalú zsidó befolyása alá került”.⁹⁶ Ezzel szemben egy 1938-as *Népszava*-cikk megpróbálta megvédeni Helfy magyarságát: „Helfy Ignác, a maga akkori tüzes és becsületes meggyőződése szerint, magyar nacionalista forradalmár, hajlíthatatlan és engesztelhetetlen negyvennyolcas volt. És úgy halt meg, hogy egy ellenséget ismert: Ausztriát és egy ideált: Kossuth Lajost. Úgy halt meg, mint egy gyerek, aki nem tudta, hogy lesz egyszer magyar cuzizmus⁹⁷ is, hogy lesznek magyar Zelea Codreanuk, csámpás hungaro-Göbbelsek és holmi szennyvírók, akik összeszerkesztenek egypár züllött újságot, röpiratot és könyvet és őt, a rajongót, az akkor még nem korrumpált, a mai nyilasok őseitől meg nem fertőzött 48 katonáját, kiteszik a kirakatba bélyegesnek.”⁹⁸

Hogy pontosan mikortól, azt nem sikerült kideríteni, de 1948-ig volt egy Helfy Ignácról elnevezett utca Mindszenten, amelyet aztán Baj-

⁹⁴ Helfy Ignác szülőháza. *Pesti Hírlap*, 1906. szeptember 23. 11. A szövegben Heller szerepel, de Helfer volt az eredeti családneve.

⁹⁵ Lederer János: Nagyjaink emléke. *Pécsi Közlöny*, 1911. július 2. 5.

⁹⁶ „Argus” (1943): Megszólalnak az utolsó száz év nagy magyarjai! *Függetlenség*, október 24. 7.

⁹⁷ Cuzizmus: Alexandru C. Cuza román szélsőjobboldali politikus nevéből képzett politikai szakkifejezés a névadó antiszemita nézeteinek összefoglalására.

⁹⁸ *Kegyelmet! Népszava*, 1938. február 12. 4.

csy-Zsilinszky Endrére neveztek át. A névadás lényegében kultuszteremtő tevékenység, és minden kultusz valamilyen reális szellemi csoporttereket szolgál. Elvileg ez a csoport lehetne maga a magyar nemzet, de a kultusz tényleges működéshez az is kell, hogy a virtuális csoport valamely konkrét része tudatosítsa magában, és egy rítusban (pl. szoborállítás) gyakorolja is azt, hogy a számára fontos értékeket a kultikusan tisztelni kívánt történelmi szereplő képviseli. Ám éppen ez az, ami egyelőre nem következett be, márpedig Helfy életműve – miként az egész 19. századi magyar múlt – egyre gyorsuló sebességgel hullik ki a közösség emlékezetéből. A rendszerváltás után Mindszenten még voltak olyanok, akik szorgalmazták, hogy vagy a Bajcsy-Zsilinszky utcát nevezzék vissza Helfy Ignác utcává, vagy majd egy újonnan létrejövő utat nevezzenek el Kossuth „palatinusáról”.⁹⁹ Mégsem történt semmi, és ki tudja, megvalósul-e ez a szándék valaha. Helfy emlékét manapság – néhány történeti szakmunka elismerő megállapításain túl – csupán a Fiumei úti Sírkertben található sírja őrzi. Kérdés, hogy a fentebb ismertetett életút alapján nem érdemelne-e ennél némileg többet?

Legvégül álljon itt egy idézet, amelyben Helfy megfogalmazta azt, mire is volt a legbüszkébb életében: *„Büszke vagyok arra, hogy a [Kossuth-] kultusznak élhettem, s talán nem vagyok nagyon szerénytelen, ha azt mondom, hogy tettem is érte egyet-mást. Talán van valamelyes részem abban, hogy a Kossuth-kultusz úgy belemert a magyar lelkekbe, hogy ma már semmiféle pártpolitika nem támad ellene, mert Kossuth szelleme mint szentség él és marad Magyarországon minden magyar ember szívében.”*¹⁰⁰

⁹⁹ Utcanév-változtatásra buzdít Vida Mindszenten. *delmagyar.hu*, 2008. május 18. <https://www.delmagyar.hu/hodmezovasarhely-es-kornyeye/utcanev-valtoztatasa-buzdit-vida-mindszenten-3864241/> (letöltés dátuma: 2020. 09. 10.).

¹⁰⁰ Szatmári Mór: Világos után – Helfy Ignác: Kossuth palatinusa. *Világ*, 1923. március 3. 3–4. (letöltés dátuma: 2020. 09. 10.).